

تاریخچه حزب توده از تاسیس تا فروپاشی

۱ اسفند ۱۳۹۳ ساعت ۲۳:۴۵

حزب توده که با حرکتی اصیل و اسلامی مواجه شده بود، مواضع جدید خود را در تیر ماه سال ۱۳۵۴ در «برنامه جدید حزب توده ایران» که به تصویب پلنوم پانزدهم حزب رسید اعلام کرد.

در طول سال‌هایی که حزب توده به واسطه دستگیری و سختگیری‌های رژیم پهلوی عملا فعالیت‌های محدود خود را در خارج از مرزهای کشور انجام می‌داد و کادر رهبری این حزب در اروپا علی‌الخصوص اروپای شرقی به سر می‌بردند، اختلافات و کشمکش‌های فراوانی در داخل حزب وجود داشت که از مهمترین آنها اختلاف در بین اعضاء در خصوص پیروی از شوروی یا پیوستن به اردوگاه چین و تبعیت از شیوه «مائو» همچنین رخنه ساواک در بین کادر اصلی حزب توده بود.

طی سال‌های مذکور حزب توده اقدام قابل ملاحظه‌ای انجام نداد و عمده ترین بحث‌های درون گروهی حزب، پیرامون به دست‌گیری رهبری حزب شکل می‌گرفت و رقابت شدیدی بین رادمنش و اسکندری بر سر رهبری حزب وجود داشت. در این میان رادمنش به واسطه تبعیت از شوروی‌ها مورد حمایت مقامات شوروی بود و همین امر باعث شد رادمنش علی‌رغم انتقادات فراوانی که علیه او صورت می‌گرفت و با وجود اشتباهات اساسی که از وی سر زده بود (اعتماد به حسین یزدی و عباس شهریاری عوامل ساواک) همچنان مدت‌ها در مسند دبیر کل حزب باقی بماند. تا اینکه سرانجام «ساواک زدگی» حزب به جایی رسید که کمیته‌ای برای بررسی دخالت‌های ساواک در فعالیت‌های حزب تشکیل شد و پس از بررسی‌های انجام شده این مسئله را تأیید کرد. نتیجه بررسی‌های کمیته مذکور بر کناری رادمنش و جانشینی اسکندری در مقام دبیر کل حزب توده بود.

بر کناری رادمنش به معنای پایان اختلافات کادر رهبری حزب در رقابت اعضا بر سر قدرت نبود بلکه با کنار رفتن رادمنش، این بار جنگ قدرت بین اسکندری و کیانوری آغاز شد. کیانوری به شدت تحت حمایت سازمان اطلاعاتی شوروی بود. در کنار این کشاکش قدرت، بحث‌های مهم دیگری نیز در میان اعضای اصلی حزب مطرح و تصمیماتی اتخاذ شد. مهمترین مباحث مطروحه بحث در خصوص مسائل تئوریک و سیاسی بود که تحت تأثیر اوج‌گیری فعالیت‌های انقلابی مردم به رهبری امام خمینی و تعمیق بحران سیاسی و اجتماعی در ایران بود.

حزب توده که با حرکتی اصیل و اسلامی مواجه شده بود، مواضع جدید خود را در تیر ماه سال ۱۳۵۴ در «برنامه جدید حزب توده ایران» که به تصویب پلنوم پانزدهم حزب رسید اعلام کرد.

برنامه مذکور پس از تحلیل وضع طبقات اجتماعی جامعه ایران در تعیین مرحله انقلاب ایران، آن را مرحله انقلاب ملی و دموکراتیک اعلام می‌کند. یعنی انقلابی که همه نیروهای ضد سلطنت و ضد امپریالیست متحداً عمل می‌کنند. اما پس از پیروزی، این انقلاب به سوسیالیسم منجر می‌شود و در واقع انقلاب ملی و دموکراتیک مرحله‌ای قبل انقلاب دموکراتیک خلق

محسوب می شود.

بر اساس برنامه فوق رهبران حزب توده استراتژی خود را بر مبنای اتحاد با کلیه نیروها در سرنگونی دشمن مشترک قرار دادند. آنها بر این باور بودند که در جریان فرایند انقلاب خواهند توانست مواضع خود را تحکیم نموده و در فرصت مناسب سیاسی قدرت را از چنگ متحدان قبلی خود خارج سازند. در واقع حزب توده که فاقد هر گونه پایگاه اجتماعی در جامعه ایران بود در صدد بود با این ترفند از فرصت به دست آمده نهایت بهره را گرفته و در نهایت صاحب قدرت شود. این مشی حزب مقارن با پیروزی انقلاب اسلامی و حتی در ماه های اول پس از پیروزی مورد استفاده حزب بود. در ادامه به تفصیل و چگونگی مواجهه حزب با انقلاب و به طور مشخص با نظام جمهوری اسلامی پرداخته می شود.

نورالدین کیانوری شاخص ترین عضو ارشد حزب توده اعتقاد داشت حزب می بایست شعار سرنگونی سلطنت و استقرار رژیم جمهوری را پذیرفته و از مبارزات اسلامی مردم حمایت کند و پس از پیروزی هم انقلاب را مسخ کرده از دل آن انقلابی کمونیستی در آورند. در پاییز ۱۳۵۷ نیز که مبارزات مردمی به رهبری امام خمینی(ره) در شرف به ثمر نشستن بود، کیانوری به مسکو رفت و در جلسه ای با شرکت وادیم زاگلا دین، معاون اول شعبه بین المللی حزب کمونیست شوروی و عده ای از سران حزب کمونیست حضور یافت. در این جلسه شوروی ها به این نتیجه رسیدند که شاه سقوط می کند و حرکت اسلامی به رهبری امام به پیروزی می رسد. آنها برای اینکه حزب توده بتواند در نظام برخاسته از انقلاب اسلامی، نقش فعالی در جهت مطامع شوروی در پیش گیرد وعده تحولاتی را به رهبری حزب دادند.

پیروزی انقلاب اسلامی در بهمن ۱۳۵۷ برای حزب توده تحولی بزرگ محسوب می شد. این حزب ضمن آنکه طرح هایی برای به انحراف کشیدن انقلاب داشت و سردمداران آن در سر سودای رسیدن به مقامات بالای سیاسی را داشتند، اولین نفع عینی و عملی که شرایط جدید برای حزب توده به بار آورد نجات آنها از آوارگی بود. توده ای ها با پیروزی انقلاب اسلامی به تدریج وارد کشور شدند و مرحله ای تازه در فعالیت های حزب که می توان از آن به دوران انتقال یاد کرد در تاریخ این حزب شکل گرفت. توده ای ها در پی تمهیدات و تبلیغات سیاسی به تدریج وارد ایران می شدند و فعالیت های خود را در کشور از سر می گرفتند. دفتر علنی حزب توده در فروردین ۱۳۵۸ در خیابان ۱۶ آذر تهران گشوده شد و فعالیت های خود را شروع کرد. نورالدین کیانوری نیز با پاسپورت جعلی وارد کشور شد و به عنوان دبیر کل حزب در دفتر تازه افتتاح شده حزب استقرار یافت. پلنوم هفدهم حزب نیز در دوران حاکمیت جمهوری اسلامی که بیانگر تلاش رهبری حزب توده برای ایجاد یک سازمان و مرکزیت منسجم در شرایط نوین انقلابی کشور محسوب می شد، برگزار و تغییرات و تحولات عمده ای را نیز در پی داشت.

اعضای حزب توده که مشی خود را مسخ انقلاب اسلامی قرار داده بودند به اقداماتی دست زدند که با انجام برنامه هایی یک نوع کودتای خرنده را در کشور ایجاد نمایند. آنها ابتدا تلاش داشتند تا شاید یک جناح متمایل به «شرق» را در حاکمیت جمهوری اسلامی بیابند و آن را به پایگاه خود برای مسخ انقلاب اسلامی تبدیل کنند. اما با شکست خوردن این نقشه و عدم توانایی آنها در یافتن چنین پایگاهی، کوشیدند از طریق معبود عوامل نفوذی خود در رده های مختلف مشاغل دولتی و نظامی چنین جناحی را جعل کنند. البته این تاکتیک نیز به معنای براندازی نظام بود و در مرحله بعدی به عنوان پلی برای استقرار یک رژیم مارکسیستی در ایران عمل می نمود. اما پس از به نتیجه نرسیدن این برنامه ها، طرح کودتای چ^۳ مد نظر قرار گرفت.

در خصوص کودتا باید اشاره کرد که کودتاگرایی در طول عمر حزب توده همواره مورد توجه تصمیم گیران این حزب بود. همان گونه که اشاره شد در جریان کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ سازمان نظامی حزب توده دارای برنامه ای مشخص برای اجرای یک کودتای

روسی بود که با فراهم نشدن زمینه ها و شرایط به نتیجه نرسید. پس از کودتای ۲۸ مرداد نیز شوروی ها طرح کودتا را مورد توجه قرار داده و نورالدین کیانوری را مامور مطالعه این طرح کردند. کیانوری پس از مطالعه و بررسی و دیدار با برخی از رهبران ملی این موضوع را منتفی اعلام کرد. با پیروزی انقلاب اسلامی، همزمان با طرح «براندازی خزنده» طرح کودتا، آلترناتیو مدنظر بود تا در صورت ناکامی طرح «مسخ انقلاب» و براندازی خزنده به اجرا در آید.

بر اساس تحلیل ها و نظریات مارکسیستی یکی از مهمترین شرایط براندازی تحقق، «عامل ذهنی» است. حزب توده نیز با استفاده از شرایط حاصل از انقلاب و فضای باز سیاسی جهت تحقق این عامل و اجرای طرح براندازی تلاش کرد. آنها با ایجاد یک بخش علنی و چندین بخش غیر علنی و زیرزمینی همچنین ایجاد شعب و سازمان های عیان و نهان در راستای طرح براندازی گام برداشتند و بر خلاف آنچه در سیاست های علنی خود اعلام می کردند و منافقانه ادعا می نمودند که در میان ارتش فعالیت نکرده و نظامیان را به عضویت نمی پذیرند، به فعالیت جدی و در عین حال مخفی در میان ارتش پرداخته و سازمان نظامی خود را برای اجرای طرح کودتا سرو سامان بخشیده تقویت می کردند.

به هر حال حزب توده با استفاده از شرایط پس از انقلاب و با بهره گیری از تجارب حزبی و تشکیلاتی خود در ابعاد و زمینه های مختلف در جهت تضعیف و سپس در راستای براندازی نظام جمهوری اسلامی تلاش می کرد. جالب توجه اینکه کادر رهبری حزب با طراحی دقیق و طبق برنامه ای منظم و با حفظ ظاهر طرفداری از نظام و حرکت در چارچوب قانون اساسی همه اقدامات براندازانه خود را به صورت زیرزمینی و با شیوه ای خزنده پیش می بردند و تدارک کودتا را می دیدند. آنها حتی در بسیاری از موارد و در موقعیت های مختلف موضع خود را در راستای مواضع نظام نشان می دادند.

نمونه هایی از این رویکرد حزب توده در تظاهر به حمایت از خط امام و انقلاب، موضع گیری در قبال فعالیت های ضد انقلابی حزب دموکرات کردستان، مخالفت با دولت مهندس بازرگان، حمایت از اشغال لانه جاسوسی توسط دانشجویان پیرو خط امام، مخالفت با دولت بنی صدر، ارائه برخی اطلاعات در خصوص فعالیت های گروه های ضد انقلاب مهمترین آن ارائه برخی اطلاعات در خصوص کودتای نوژه بود و...

این اقدامات ظاهری در حالی انجام می گرفت که اعضای اصلی حزب در یک سو به صورت مخفیانه به جاسوسی برای بیگانه و خیانت به کشور از طریق ارائه اطلاعات سری به شوروی مشغول بودند و از سوی دیگر با فراهم آوری و تدارک اسلحه و مهمات و سازماندهی سازمان افسران مهیای اجرای طرح براندازی می شدند. آنان در ظاهر از مواضع امام و انقلاب دفاع کرده اما در خفا به ایجاد بحران در حاکمیت نظام اسلامی از راه هایی نظیر ایجاد تفرقه در میان مردم و مسئولین، متهم سازی شخصیت ها و نیروهای انقلابی، اشاعه نارضایتی در جامعه و بسیاری از فعالیت ها و اقدامات تخریبی دیگر می پرداختند.

به هر تقدیر پس از قریب به چهار سال فعالیت حزب توده پس از انقلاب اسلامی، صبر و مدارای مسئولین به اتمام رسیده بعد از وصول اطلاعات دقیق و مستند و شواهد عینی، مقامات مسئول در خصوص اجرای توطئه ای گسترده از سوی این حزب برای براندازی نظام، تصمیمی قاطع برای از میان برداشتن کانون توطئه اتخاذ شد.

واقعیت این است که از همان طلوع انقلاب مسئولین نظام از ماهیت واقعی حزب توده آگاه بودند. رهبر انقلاب همواره نیروهای انقلابی را به هوشیاری بیشتر در رابطه با جریان های التقاطی و الحادی فرا می خواندند. اما شرایط اوایل انقلاب ایجاد می کرد تا بدانجا که امکان مدارا وجود دارد با همه جریان های سیاسی برخوردی منطقی اتخاذ گردد. اما توطئه ها و خیانت های حزب توده به حدی رسید که امکان صبر و مدارا از میان رفت. به همین علت در ساعت ۴/۳۰ دقیقه بامداد روز ۱۷ بهمن ماه ۱۳۶۱ با دستگیری

نورالدین کیانوری دبیر اول کمیته مرکزی حزب و همسرش مریم فیروز، همچنین اعضای هیئت سیاسی کمیته مرکزی حزب توده، اولین مرحله عملیات برای برخورد قاطع با توطئه های حزب توده آغاز شد. همچنین در ساعات اولیه همان روز پاسداران انقلاب اسلامی تعداد قابل توجهی از مراکز پنهانی حزب را به تصرف درآورده و حدود چهل نفر از اعضای برجسته آن را دستگیر کردند.

مرحله بعدی عملیات نیز با نام «عملیات حضرت امیرالمومنین(ع)» به اجرا در آمد و بر اساس اطلاعات به دست آمده از افراد دستگیر شده در مرحله اول که در تاریخ ۷ اردیبهشت ۱۳۶۲ انجام شد، حدود ۱۷۰ نفر از کادرهای حزبی و اعضای سازمان های مخفی و نظامی و عوامل جاسوسی در تهران و بیش از ۵۰۰ نفر در شهرستان ها دستگیر شدند. همچنین حدود ۸۰ دستگاه خانه مخفی حزب، سه انبار مهمات، صدها دستگاه اتومبیل، انواع وسایل چاپ و تکثیر، آرشیوهای محرمانه حزبی و قریب به ۹ میلیون تومان وجه نقد به دست آمد. پس از دستگیری و بازجویی از متهمین که منجر به اعترافات آشکار در صحنه تلویزیونی جمهوری اسلامی ایران گردید، پرده از ۴۱ سال جنایت و خیانت و بر باددهی سرمایه های عظیم مادی و معنوی برداشته شد. با اعترافات صریح و آشکار و بر اساس اسناد و مدارک متقن به دست آمده از خیانت ها و جنایت های حزب توده، دادستانی کل انقلاب اسلامی با صدور اعلامیه ای در تاریخ ۱۳۶۲/۲/۱۵ رسماً انحلال حزب توده را اعلام کرد.

بنابراین پرونده چهل و یکساله و ننگین حزب توده ایران رسماً بسته شد هر چند بقایای این حزب شکست خورده جسته گریخته فعالیت هایی را در خارج از کشور ادامه دادند.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۰۴۲۶/فروپاشی-تاسیس-توده-حزب-تاریخچه/۲۰۴۲۶>